

Bratko Kreft: Klavir v baraki

Mrtvemu dekletu v spomin.

Stanujem v podstrešju. Pod menoj so veseli ljudje. Ves čas nekdo igra na klavir. Mogoče igra škilasta hčerka hišnega gospodarja. Mogoče je kdo drugi. Tujci so. Jaz stanujem v podstrešju. Moja soba ima zveržen strop. Samo za dva koraka dol za dva koraka nazaj je prostora v njej. Vse drugo je zasedeno. Lončena, stisnjena peč, postelja, miza ... In tako dalje. Vsakodnevne potrebščine.

Pod menoj igra klavir. Skozi vlažne stene prihajajo glasovi tuje pesmi k meni. Vabijo, kličejo, v spominu grade lik spomina. Klavir v baraki. Bled obraz in bele roke se vzpenjajo k meni.

«... Lija!»

1.

Ozka in blatna je tista ulica še vedno. Malokdaj grem skozi njo. Zašel sem vanjo kakor velikokrat zajde samotni, zamišljen popotnik s svoje poti. (Kakor počitek so taka samotna, prazna pota.)

In sem šel.

Po soteski sem šel. Na levi in desni lesene stene na cementnih podstavkih.

Poslopja parne žage, ki ves dan od osme zjutraj do šeste zvečer žaga. Ropoče. Poje svojo delovno pesem in raztrgani delavci se plazijo po visoko zloženih deskah in hlodih. Zjutraj, opoldne, zvečer tuli sirena. Rezko, kakor z jetičnim glasom, ki boli uho in srce. Delavci žvižgajo, preklinjajo in se kregajo med seboj. Lokomobila sope, tovorni avtomobili brenče kakor razjarjeni sršeni.

To je vse. To je pesem parne žage in vseh tistih, ki so vklenjeni v njen delokrog. Tudi lesenih, na cementnih podstavkih stoječih sten.

Večkrat sem šel po tej ulici in je nisem občutil. Moje misli niso bile njene misli in tuja tujca se nikoli ne pozdravita, se nikoli ne doživita.

*

Mrak. Prvi, tihi, šepetajoči mrak. Za gorami je ravnokar zahajalo solnce. Skozi preostale razpoke se je prikradlo nekaj žarkov zahajajoče zarje v sotesko.

Samotno je odmeval moj korak skozi ulico. Sirena je že bila odtulila svoj večerni pozdrav. Delavcev ni bilo nikjer.

«Svinja ti, pijana, prekleta. Baraba. Vse bo zapil.»

Od nekod so prihajali preklinjajoči glasovi. Nato kriki in ropot, kakor da se tepejo ljudje ali kakor da cepetajo nestrpni konji v hlevih.

Sredi soteske, stisnjene med tovarniške stavbe, stoji baraka. Nikoli poprej je nisem videl. Glasovi so prihajali iz nje. Divji, prostaški glasovi moškega in ženske, ki sta se kregala.

Postal sem radoveden in se ozrl na barako. Na lesenem oknu so cvetele cvetlice in vmes med ropotom je nekdo igral na klavir. Sprva tiho, boječe kakor oči nedolžnega dekleta, vmes težki akordi, ki so tolkli in bičali.

Pesem sredi soteske, ki je parna žaga, kletev raztrganih delavcev in nizka baraka. Klavir v baraki. Svetla misel, lepo čuvstvo v blatni ulici.

In sem poslušal. Vse. Krik. Kreg. Kletev. In pesem. Nenadoma so se odprla vrata in na cesto je stopil pijan človek.

«Preklete babe. Hudič jih je ustvaril.» Nisem se zganil. Poslušal sem dalje in gledal v barako. Mož je pustil vrata odprta in v trenutku se je za njim pokazala debela, rdečelična ženska. Z naglostjo je prišla in z roko je zamahnila v zrak.

Samo to sem še videl. Nato sem občutil mokroto na svojem obrazu. Na tleh poleg mene je obležala v kepo zvita mokra cunja.

Spogledali smo se. Mož je za trenutek prenehal s kletvijo, ženska na pragu se je molče ustavila. V sobi je utihnil klavir.

«Mama, kaj vendar počenjata?»

Skozi okno je gledala temnoplava glavica in najine oči so se srečale.

«Oprostite, gospod, pijan sem in z ženo sva se sprla. Cunja je bila namenjena meni. K nesreči je zadela vas. Oprostite! Moja žena je vrag. Sreča, da ni priletelo poleno...»

Njegov glas je bil ponižen in jecljajoč. Nato je izginil po ozki ulici. Tudi njegova žena se je skrila v barako in zaloputnila vrata za seboj.

Hotel sem iti. Oko se je še enkrat vrnilo tja k oknu, kjer je bil med cveticami lep obraz.

Tih pozdrav.

Šel sem. Sledila mi je pesem klavirja v baraki.

Tako sva se spoznala, tako sva se prvič pozdravila.

2.

Oče je bil prej uradnik pri špediciji. Dobro, skoraj razkošno so živeli. Nekega dne pa je kontrola razkrila pomanjkljaj. Nekaj tisoč dinarjev. Več jih je bilo krivih. Zaradi sekretarja, ki je bil

tudi vpleten in ki je bil sicer zelo ugleden mož, so zamolčali in jih niso tirali pred sodnijo. Samo odpustili so jih.

Tako je Lija priromala z očetom in materjo v barako, kjer ni bilo treba plačati najemnine. Malo so se uredili, veliko so prodali. Vse tisto lepo, razkošno, kar so prej imeli za življensko ugodje in prijetnost, so prodali.

Klavir je z jokom in sklenjenimi rokami rešila Lija.

«Kaj bo s klavirjem v baraki...» sta govorila oče in mati. Lija je prosila in izprosila. Klavir je priromal iz parketne sobe v vlažno barako. In Lija je imela poleg njega svojo posteljo.

Mati je hodila po svojih poslih. Oče se je potikal po nestalnih službah. Lija je ostajala doma v vlažni baraki in pospravljala, igrala in pela...

Udarec, ki jih je doletel radi tistega denarja, je bilo treba hitro preboleti.

Po tisti mokri cunji sem šel zopet tje in tihi pozdrav je zaživel v besedo. Skozi leseno okno, kjer so cvele cvetlice, se je stegnila bela roka.

Roke so se dotaknile in pozdrav je bil več kakor pozdrav. (Roke govore tiho govorico duš.)

Mati in oče se nista brigala za najine pogovore. Še poslušala jih nista. Vmešavala se nista nikoli. Živela sta svoje življenje kakor Lija, ki je v vlažni baraki sanjala o lepem življenju, o Liji, ki bo vstala in se vzpela iz ozkosti ozke ulice. In takrat bo romal klavir nazaj v lepo parketno sobo in baraka in žaga in soteska bo kakor balada med romancami. Vse bo življenje, mladost, veselje.

Tako je govorila Lija iz vlažne barake ozkosrčne ulice in moja roka je vedno bolj drhtela, kadar se je srečala z njeno. Oči so bile trudne, lica so bledela od vlažnosti barakinih sten, pesem klavirja je zamirala v kletvi očeta in matere in raztrganih delavcev. Zamirala v soteski parne žage in cvileče sirene...

3.

Dež in sneg. Vse se je mešalo v tistih dneh. Dolgo časa že nisem bil v tisti ulici. Kot slučajen gost sem prišel v njo. Kot slučajen gost sem hotel prihajati tje in izginiti.

Vendar je ulica klicala. Lija, trpeča pesem, klavir v baraki. Moja soba ima zveržen strop in stiska človeku srce in dušo.

Moral sem iti zopet tje, kjer sem se hotel odtujiti, pozabiti in ne misliti. Čemu bi hodil človek gledat bede bednih, jokat z joka-jočimi? Ne pogled, ne jok, ne beseda ne pomagata...

Res, ne pomagata...

Srce pa je klicalo... in sem šel.

Vstopil sem v barako kot star znanec. Odprto je bilo in v kuhinji mi je legel na pljuča težak, smrdljiv duh. Vse je bilo v neredu in neki ostri duh po zdravilu se je mešal med druge.

Potrkal sem.

«Naprej!»

Bolan glas me je priklical v sobo. Vlažen somrak je bedel v njej in izprva nisem razložil ničesar...

«Vi ste prišli...» Bela roka se je zgenila v pozdrav. Tako mrzlo vroča je bila. Postelje niso bile pospravljene in Lija je sedela v naslanjaču ob oknu. Klavir je bil zaprt.

«Malo sem bolna. Dolgo vas ni bilo. Imate veliko dela?» Kašelji ji je zastavil besedo.

«Kaj je z vami, Lija?»

«Nič hudega...» In bleda lica so se trpko nasmehnila.

Sedel sem ob naslanjač in ji pogledal v oči.

Iz njih so zevale prazne, vlažne, moreče lesene stene... In kletev, soteska, cvileča sirena, raztrgani delavci, mati-vlačuga, oče pijanec in tat in... Vse.

Lija je imela šestnajst let in vse to je bilo težko, pretežko breme njeni mladosti.

«Ali ne igrate več na klavir? Zaprt je.»

Njene oči so se povesile. Za trenutek. Nato so pogledale v somračno praznoto barake in dušič glas je zašepetal.

«Dolgo Vas ni bilo... Sicer pa je zima in preotožna bi bila pesem klavirja v baraki. Ali je še dolgo do pomladi?»

«Nil!»

«Zdravnik je dejal, da mi prinese pomlad zdravje...»

Molk. Strašen, kričeč molk je legel med naju. Nobene besede, nobene misli nisem našel, ki bi jo zvalil v to strašno občutje vlažne barake, da bi pregnal strahoto njenega somraka in bledih, upalih lic...

Lija je vstala in odprla klavir. Zamolklo je udarilo pokrivalo, ko ga je odprla.

«Zaigrajte tisto veselo pesem, ki ste jo igrali takrat...» In bleda lica so se hvaležno nasmehnila, daljni spomin na tisti prvi, čudežni pozdrav je priromal v najin somrak.

Težki akordi so zadoneli. Vmes tiha pesemca kakor skrit glas iz zaklenjene kamrice človekovega srca. Pozdrav. Trpljenje. Hrepenenje.

Lija je igrala. Prva mesečina je padla skozi majhno okno v sobo. Očeta in matere še ni bilo od nikoder. Njen obraz se je blede svetil, oči so spokojno zrle nekam daleč, dalje, preko mej življenja, tje, kamor sega samo hrepenenje...

Stopil sem tesno k njej. Prsi so ob pesmi težko dihale. Grudi so drhtele v dihu barake in kletev zadušenega življenja.

Sredi veselih, bučečih akordov je z divjim krikom klavir obnemel.

«Ti... ali pride pomlad?... ali se uresniči hrepenenje?... Tako vlažne in bolne so stene... Klavir je razglašen...»

Glava se je naslonila na moje prsi in srce je čakalo odgovora... Pa je bila beseda zamrla ob pogledu na bleda lica, preplašene oči in ob misli na vlažne stene ter razglašenega klavirja v baraki...

Samo ustnice so se znašle v dolg poljub. Prvi... zadnji poljub z jetičnimi ustnicami jetične.

...Lija je umrla. Tri tedne po poljubu, ko je prišla izza gor pomlad.

*

Nič več ne hodim po tisti ulici. Premrtva je in srce je strah tistih blatnih korakov in preklinjajočih ljudi. Sirena tuli še bolj rezko, cvileče, jetično kot prej. Klavir so odpeljali. Prodala sta ga stara dva in si denar razdelila.

Kaj pa bi tudi z njim v baraki? Razglasil se je. Baraka je vlažna, Lija mrtva. Naj si ga uglesi, kdor ga je kupil.

*

... Tako tesno mi je, kadar slišim, da kdo igra na klavir ...

«... Lija!»

Molk in vlažne stene krog mene in moj klic brez odmeva v vsemolku zamre.

Miran Jarc: Evropski duh v sodobni francoski književnosti

I.

Ze površen poznavalec francoske književnosti bo občutil ostro razliko med delom Anatolea Francea in Andréja Gidea. **A**natole France, s svojim skeptično podsmehljivim razumarstvom, ki se polasča slehernega doživetja in služi kot obrambno sredstvo proti trenutnim močem kaosa kot ga iz strahu pred razkrojem mora zaslutiti vsak samo razumsko logično živeči duh, — A. France je silno nasprotje borbenosti A. Gidea, ki se javlja v podobi strastnega bogoiskalca, sovražčega vse ograde in formule, išočega najnevarnejših sil v človeku, rušečega vsako obliko videza, prométejsko borbenega, večno rastočega. Kako osupljajoča je na prvi pogled ta dvojnost doživljanja in obliko-